

تأثیر بیش اعتمادی مدیران بر اظهارنظر ابهام در تداوم فعالیت در شرکت و تغییر حسابرس

فرزین خوشکار^۱

امیر سعید خان محمدیان^۲

محمد فیلسوف طاهری^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۲۶ تاریخ چاپ: ۱۴۰۰/۱۱/۲۶

چکیده

ادبیات نسبتاً کمی در مورد اینکه آیا حسابرسان ویژگی‌های مدیران صاحبکار را در تصمیمات حسابرسی خود در نظر می‌گیرند یا چگونه ویژگی‌های مدیریتی بر حسابرس تأثیر می‌گذارد، وجود دارد. هدف این تحقیق بررسی تأثیر بیش اعتمادی مدیران بر اظهارنظر ابهام در تداوم فعالیت در شرکت و تغییر حسابرس می‌باشد. این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی بوده و از بعد روش‌شناسی همبستگی از نوع علی (پس رویدادی) می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده و با استفاده از روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک، ۱۴۲ شرکت به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده در دوره‌ی زمانی ۸ ساله بین سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۹ مورد تحقیق قرار گرفتند. روش مورد استفاده جهت جمع‌آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای بوده و داده‌های مربوط برای اندازه‌گیری متغیرها از سایت کدال و صورت‌های مالی شرکت‌ها جمع‌آوری شده و سپس برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از نرم‌افزار ایویوز استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان داد بین بیش اعتمادی مدیریتی با نظر ابهام تداوم فعالیت رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین بیش اعتمادی مدیریتی با احتمال تغییر حسابرس پس از صدور نظر ابهام تداوم فعالیت رابطه معنی‌داری دارد.

کلمات کلیدی

بیش اعتمادی مدیران، اظهارنظر ابهام در تداوم فعالیت، تغییر حسابرس

۱. استادیار گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران.

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران.

۱- مقدمه

اعتماد به نفس بیش از حد^۱ یک ویژگی شخصیتی است که می تواند به صورت اریب رفتاری و داشتن اعتقادات غیرواقعی (مثبت) در رابطه با هر یک از جنبه های یک پیشامد در شرایط عدم اطمینان تعریف شود (منیعی و همکاران، ۱۴۰۰). تحقیقات موجود نشان می دهد که چگونه اعتماد بیش از حد مدیریت بر تصمیمات شرکتی تأثیر می گذارد. مدیران بیش اعتماد تمایل دارند عدم قطعیت نتایج را دست کم بگیرند (بن دیوید و همکاران^۲، ۲۰۱۳) و چشم اندازی بیش از حد خوش بینانه به آینده دارند (هریبار و یانگ^۳، ۲۰۱۶). مطابق این مطالعات مدیران بیش اعتماد به توانایی خود در کنترل رویدادها اعتماد دارند و بنابراین به طور سیستماتیک احتمال رویدادهای مطلوب (منفی) در عملکرد شرکت را بیش از حد تخمین می زنند (دست کم می گیرند) (هوانگ و همکاران^۴، ۲۰۱۶). بر این اساس ویژگی های مدیریتی احتمالاً بر تصمیم های حسابرسان نیز تأثیر می گذارد، زیرا حسابرسان اطلاعاتی را در مورد طرح های اصلاحی مدیریت صاحبکار کسب و ارزیابی می کنند که شک اساسی در مورد توانایی واحد تجاری برای ادامه فعالیت ایجاد می کند. (کیم، ۲۰۲۱).

در طول یک حسابرسی، حسابرس ملزم به شناسایی شرایط یا رویدادهایی است که منجر به تردید اساسی در مورد توانایی شرکت مشتری برای ادامه فعالیت می شود. هنگامی که این اتفاق می افتد، استانداردهای حسابرسی به حسابرس دستور می دهند که برنامه های مدیریت را برای کاهش این نگرانی ها مشخص کند و احتمال موفقیت برنامه ها را ارزیابی کند. (بانرجی و همکاران^۵، ۲۰۱۸)؛ بنابراین، این احتمال وجود دارد که مدیران بیش اعتماد، برنامه های مخاطره آمیز با نتایج نامطمئن تر یا برنامه هایی را ارائه دهند که بیش از حد خوش بینانه هستند و بنابراین برای اصلاح بحران کافی نیستند. علاوه بر این، مستقل از ریسک پذیری و خوش بینی بیش از حد برنامه های اصلاحی، حسابرس ممکن است اعتماد بیش از حد مدیریتی را به عنوان یکی از عوامل افزایش عدم اطمینان در آینده در نظر بگیرد که ممکن است اظهار نظر او را در مورد تداوم فعالیت^۶ تحت تأثیر قرار دهد (کیم، ۲۰۲۱).

استانداردهای حسابرسی حسابرسان را ملزم می کند که به عنوان بخشی از رویه های ارزیابی ریسک حسابرسی، درکی از پرسنل مدیریت مشتری به دست آورند. با این حال، علیرغم تعاملات مکرر بین حسابرسان و مدیریت ارشد (به عنوان مثال، مدیرعامل و مدیر ارشد مالی) در فرآیند حسابرسی، ادبیات نسبتاً کمی در مورد اینکه آیا حسابرسان ویژگی های مدیران مشتری را در تصمیمات حسابرسی خود در نظر می گیرند یا چگونه ویژگی های مدیریتی بر حسابرس تأثیر می گذارد، وجود دارد. بر این اساس در این تحقیق به بررسی تأثیر بیش اعتمادی مدیران بر اظهار نظر ابهام در تداوم فعالیت در شرکت و تغییر حسابرس می پردازیم.

1 overconfidence

2 Ben-David et al

3 Hribar & Yang

4 Huang

5 Banerjee

6 going-concern decisions

۲- پیشینه تحقیق

کیم (۲۰۲۱) در بررسی تأثیر اعتماد به نفس بیش از حد و توانایی مدیران بر تصمیمات ابهام تداوم فعالیت و تغییر شغلی حسابرس، نشان دادند حسابرس احتمالاً زمانی بند ابهام تداوم فعالیت را صادر می‌کنند که صاحبکار آنها دارای بیش اعتمادی باشد. همچنین او نشان داد حسابرسان پس از صدور نظر تداوم فعالیت زمانی که مشتری شرکت بیش اعتماد باشد، احتمال بیشتری دارد که اخراج شوند. در نهایت، ارتباط بین اعتماد بیش از حد مدیریتی و اخراج حسابرس پس از صدور نظر ابهام تداوم فعالیت زمانی قوی‌تر است که مدیریت نسبتاً قدرتمندتر از کمیته حسابرسی شرکت باشد.

یاتاو و یان^۱ (۲۰۱۷) نشان دادند رابطه منفی بین توانایی مدیریت و حق الزحمه خدمات حسابرسی احتمالاً برای مشتریانی که ابهام درباره تداوم فعالیت آنها وجود دارد یا در دوره پس از بحران مالی فعالیت می‌کنند، ضعیف‌تر است کیم (۲۰۱۶) در تحقیقی با عنوان تأثیر اعتماد بیش از حد و توانایی مدیریتی بر تصمیمات ابهام تداوم فعالیت و خاتمه حسابرسی نشان دادند مشتریانی که دارای مدیران بیش اعتماد هستند، بیشتر احتمال دارد که نظر ابهام تداوم فعالیت را دریافت کنند. همچنین توانایی مدیریتی ارتباط مثبت بین اعتماد بیش از حد مدیریتی و احتمال ابهام تداوم فعالیت را کاهش می‌دهد.

جی و لی^۲ (۲۰۱۵) در بررسی بیش اعتمادی مدیریت و اظهار نظر اصلاح شده تداوم فعالیت نشان دادند احتمال صدور نظر حسابرسی اصلاح شده برای اولین بار با اعتماد بیش از حد مدیریت ارتباط مثبت دارد و این نشان می‌دهد که حسابرسان برای مدیریت بیش اعتماد در شرکت‌هایی که از نظر مالی دچار مشکل هستند ارزش منفی قائل هستند؛ و بنابراین تمایل دارند برای اولین بار یک نظر حسابرسی تعدیل شده در حال انجام برای آنها صادر کنند.

کریشنان و وانگ^۳ (۲۰۱۵) نشان دادند که توانایی مدیریتی با احتمال گزارش تداوم فعالیت ارتباط منفی دارد که نشان می‌دهد حسابرسان توانایی مدیریتی را در تصمیمات حسابرسی خود لحاظ می‌کنند. بر اساس این مطالعات، می‌توان فرض کرد که حسابرسان در موقعیتی قرار دارند که آنها را قادر می‌سازد مدیران واقعاً بیش از حد اعتماد به نفس را از مدیران بسیار شایسته تشخیص دهند.

مرید احمدی و همکاران (۱۳۹۹) در بررسی تأثیر اظهار نظر تداوم فعالیت حسابرس بر پایداری سود: نقش محدودیت مالی نشان می‌دهند که اظهار نظر تداوم فعالیت حسابرس بر پایداری سود تأثیر معناداری دارد. محدودیت مالی رابطه بین اظهار نظر تداوم فعالیت حسابرس و پایداری سود را تعدیل می‌کند

سمیاری و بنی مهد (۱۳۹۷) در مطالعه بیش اعتمادی مدیریت صاحبکار و اظهار نظر غیر مقبول حسابرس نشان می‌دهد، بیش اعتمادی مدیر با اظهار نظر غیر مقبول حسابرس رابطه معنادار و منفی دارد؛ یعنی با افزایش بیش اعتمادی، احتمال اظهار نظر غیر مقبول حسابرس کاهش می‌یابد.

1 Yutao, and Yan

2 Ji, G., & Lee

3 Krishnan and Wang

فرج زاده دهکری و حیدری (۱۳۹۶) بررسی رابطه توانایی مدیریت با حق الزحمه و اظهارنظر حسابرسی پیرامون تداوم فعالیت نشان می‌دهند که با افزایش میزان توانایی مدیران، حق الزحمه حسابرسی و احتمال وجود بند ابهام در تداوم فعالیت در گزارش حسابرسی واحد تجاری کاهش می‌یابد. به صورت کلی، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که توانایی مدیریت، عاملی تأثیرگذار بر تصمیمات حسابرسان است. این نتایج از آن رو اهمیت دارد که شواهد تجربی چندانی در خصوص رابطه بین خصوصیات مدیریت و تصمیمات حسابرسان وجود ندارد.

بهار مقدم و همکاران (۱۳۹۶) در بررسی رابطه بین توانایی مدیریت، حق الزحمه حسابرسی و تداوم فعالیت در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نشان دادند بین توانایی مدیریت با حق الزحمه حسابرسان و همچنین، توانایی مدیریت با احتمال انتشار گزارش حسابرس حاوی بند تداوم فعالیت حسابرسان رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

اکبری و حاجیها (۱۳۹۵) در بررسی رابطه ریسک ورشکستگی مالی و اظهارنظر حسابرس در مورد ابهام در تداوم فعالیت نشان دادند بین ریسک ورشکستگی مالی و اظهارنظر حسابرس در مورد ابهام در تداوم فعالیت ارتباط مستقیم و معنادار وجود دارد.

۳- چارچوب نظری و تدوین فرضیات تحقیق

بیش اعتمادی، یکی از مهم‌ترین مفاهیم مالی مدرن است که هم در تئوری‌های مالی و هم روان‌شناسی جایگاه ویژه‌ای دارد. بیش اعتمادی از دهه ۱۹۶۰ وارد متون روان‌شناسی شده است؛ اما این مفهوم در تحقیقات رشته‌های اقتصاد و امور مالی در دهه ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰ گسترش یافته است (سمیاری و نینی مهد، ۱۳۹۷). در ابتدایی‌ترین شکل، اعتماد بیش از حد، ایمان و اعتقاد بیجا و غیرقابل توجیه به استدلال شهودی، قضاوت و توانایی‌های شناختی فرد است و می‌تواند به دو گروه بیش اعتمادی در پیش‌بینی و بیش اعتمادی به اطمینان تقسیم گردد. بیش اعتمادی در پیش‌بینی حالتی است که در آن افراد هنگام تخمین و ارزیابی تصمیمات، پیش‌بینی‌های با فاصله خیلی کم انجام می‌دهند. بیش اعتمادی به اطمینان بیانگر وضعیتی است که در آن افراد به قضاوت‌های خود بیش از حد مطمئن هستند (کاشانی پور و همکاران، ۱۳۹۸). بیش اعتمادی سبب می‌شود انسان دانش و مهارت خود را بیش از حد و ریسک‌ها را کمتر از حد تخمین زده، احساس کند روی مسائل و رویدادها کنترل دارد، در حالی که ممکن است در واقع، این گونه نباشد بیش اطمینانی یا اعتماد بیش از حد به خود در بیان کلی می‌تواند به عنوان یک اعتقاد بی‌اساس در مورد توانایی‌های شناختی، قضاوت‌ها و استدلال شهودی فرد خلاصه شود. (فلاح شمس لیالستانی و همکاران، ۱۳۸۹).

همچنین در مورد فرض تداوم فعالیت گفته می‌شود که یک اصل بنیادی در تهیه صورت‌های مالی است. طبق فرض تداوم فعالیت، واحد مورد رسیدگی معمولاً به عنوان واحدی فرض می‌شود که در آینده قابل پیش‌بینی به فعالیت خود ادامه می‌دهد و قصد یا الزامی برای انحلال، توقف فعالیت، یا کاهش قابل توجه در حجم عملیات را ندارد. (فرج زاده و دهکری، ۱۳۹۶).

فرض تداوم فعالیت بیانگر این است که واحد تجاری فعالیت‌های خود را برای مدت نامحدود ادامه خواهد داد، لیکن تداوم فعالیت واحد تجاری ممکن است به دلایلی همچون جریان نقد منفی حاصل از عملیات با تردید مواجه گردد. در صورتی که شواهد متضادی در دسترس نباشد، فرض تداوم فعالیت بیانگر این است که شرکت فعالیت‌های خود را به‌طور نامحدود ادامه خواهد داد. در نتیجه، گزارش ارزش دارایی‌ها و حقوق صاحبان سهام بر اساس شرایط عادی در زمان انحلال شرکت مغایر با این فرض بدیهی است. اگرچه اوضاع و احوال فعالیت‌های اقتصادی دائماً تغییر می‌کند اما فرض می‌شود که هر واحد انتفاعی قادر است خود را با تغییر شرایط به نحوی وفق دهد که طرح‌ها و برنامه‌های موجود را اجرا، از دارایی‌ها برای مقاصدی که تحصیل شده‌اند استفاده و تعهدات خود را به‌موقع ایفا کند (مراد زاده فرد و محمدی، ۱۳۹۱)

دو نظریه وجود دارد که اعتماد بیش‌ازحد مدیریتی می‌تواند بر تصمیم حسابرس برای صدور نظر تداوم فعالیت تأثیر بگذارد. اول اینکه مدیران بیش اعتماد، ذاتاً نسبت به آینده خوش‌بین هستند و عدم اطمینان را دست‌کم می‌گیرند. در نتیجه مدیران بیش اعتماد، چشم‌انداز بیش‌ازحد مثبت خود را حتی در طول دوره پریشانی مالی حفظ می‌کنند. اگر برنامه مدیریت برای اصلاح شرایط نامناسب منعکس‌کننده تصور آنها باشد، حسابرسان به احتمال زیاد به این نتیجه می‌رسند که برنامه‌های مدیریت برای غلبه بر بحران ناکافی و غیرقابل اعتماد است و تصمیم به صدور نظر تداوم فعالیت می‌گیرند. دوم، صرف نظر از برنامه‌های ارائه‌شده، وجود مدیریت بیش اعتماد شک حرفه‌ای حسابرس را افزایش دهد و ارزیابی حسابرس از توانایی شرکت برای ادامه فعالیت شرکت را تحت تأثیر قرار دهد، به‌خصوص در صورتی که حسابرس اعتماد بیش‌ازحد را عاملی در افزایش ریسک تجاری مشتری قلمداد کند (کیم، ۲۰۱۶؛ ۲۰۲۱).

از سوی دیگر، این امکان نیز وجود دارد که بین اعتماد بیش‌ازحد مدیریتی و احتمال تداوم نظرات، رابطه منفی یا معناداری وجود نداشته باشد. پاسخ حسابرس به مدیر بیش اعتماد بستگی به این دارد که آیا حسابرس قادر به تشخیص سوگیری افراد و ارزیابی تأثیر آن بر عملکرد شرکت است؛ بنابراین، اولاً، اگر ویژگی‌های وضعیت شرکت منعکس‌کننده تصمیمات تهاجمی اتخاذشده توسط مدیریت بیش اعتماد باشد که منجر به ریسک بالاتر شرکتی می‌شود، ممکن است هیچ اثر افزایشی در مورد اعتماد بیش‌ازحد مدیریتی بر احتمال تداوم نظر وجود نداشته باشد. ثانیاً، تحقیقات نشان می‌دهد که یک فرد بیش اعتماد در نزد دیگران بسیار شایسته به نظر می‌رسد (اندرسون^۱، ۲۰۱۲) و بنابراین قضاوت حسابرسان می‌تواند بر روی موقعیت مشتری اولیه متمرکز شود؛ بنابراین، ممکن است حسابرسان متقاعد شوند که اعتماد بیش‌ازحد مدیریتی نشان‌دهنده شایستگی مدیریتی است و جود مدیریت بیش اعتماد بتواند حسابرسان را تحت تأثیر قرار دهد تا به این نتیجه برسند که شرکت می‌تواند برای مدت‌زمان معقولی به فعالیت خود ادامه دهد و برنامه‌های مدیریت برای غلبه بر تردید اساسی در مورد توانایی مشتری برای ادامه فعالیت کافی است. مطابق این نگرش و تسلر، نوریس و ترومپیتز^۲ (۲۰۱۸) نیز نشان دادند که حسابرسان در هنگام تعامل با مشتری آشناتر که از شخصیت او شناخت دارند، کمتر دچار تردید می‌شوند؛ بنابراین فرضیه اول به شرح زیر ارائه می‌شود:

فرضیه اول: بین بیش اعتمادی مدیریت با نظر ابهام تداوم فعالیت رابطه معنی داری وجود دارد.

تحقیقات قبلی نشان می‌دهد که زمانی که حسابرس از روش‌های حسابداری شرکت پشتیبانی نمی‌کند یا یک نظر حسابرسی نامطلوب صادر می‌کند، یک شرکت به احتمال زیاد رابطه خود را با حسابرس خاتمه می‌دهد (لنوکس^۱، ۲۰۰۰). شوارتز و منون^۲ (۱۹۸۵) بر روی شرکت‌های ورشکسته تمرکز کردند و دریافتند که این شرکت‌ها بیشتر احتمال دارد حسابرسان خود را تغییر دهند تا شرکت‌های سالم. یکی از دلایل این ارتباط افزایش اختلافات در مورد گزارشگری مالی و صلاحیت حسابرسی بین مدیریت شرکت‌های ورشکسته و حسابرسان آنها است. کارسلو و نیل^۳ (۲۰۰۳) نیز به‌طور خاص شرکت‌هایی را که حسابرسان آنها نظرات تداوم فعالیت را برای آنها صادر کرده‌اند، بررسی کردند و دریافتند که شرکت‌ها احتمال بیشتری دارد که حسابرسان خود را پس از دریافت نظر تداوم فعالیت اخراج کنند. تغییر حسابرس پس از اظهارنظر تداوم فعالیت می‌تواند به دلیل تضاد بین مدیریت و حسابرس در رابطه با اظهارنظر حسابرسی باشد؛ بنابراین احتمال ویژگی‌های شخصی مدیران می‌تواند بر تصمیم شرکت برای خاتمه دادن به رابطه با حسابرس پس از صدور اظهارنظر فعالیت تأثیر بگذارد.

مطابق این پیش‌زمینه‌ها، مدیرانی که بیش از حد اعتماد به نفس دارند تمایل دارند سوگیری خوش‌بینانه‌ای نسبت به آینده نشان دهند. چن و همکاران^۴ (۲۰۱۵) مشاهده کردند که مدیران با اعتماد به نفس بیش از حد، نسبت به سایر مدیران کمتر احتمال دارد که رفتارهای پیش‌بینی سود خوش‌بینانه خود را حتی پس از مواجهه با خطاهای پیش‌بینی متناسب به خوش‌بینی خود تغییر دهند. این نشان می‌دهد که مدیران بیش اعتماد تمایل دارند تعصب خوش‌بینانه خود را حتی پس از دریافت بازخورد اصلاحی حفظ کنند؛ بنابراین، احتمال تضاد بین مدیریت و حسابرس پس از صدور اظهارنظر تداوم فعالیت، زمانی که مدیریت بیش اعتماد است، تشدید می‌شود و بنابراین احتمال برکناری حسابرس توسط صاحبکار بیشتر است؛ بنابراین فرضیه دوم به شرح زیر ارائه می‌شود:

فرضیه دوم: بیش اعتمادی مدیریت با احتمال تغییر حسابرس پس از صدور نظر ابهام تداوم فعالیت رابطه معنی داری دارد.

۴. روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیقات نیمه تجربی پس رویدادی در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است در ادامه، تحلیل رگرسیونی را انجام می‌دهیم و از آنجایی که با متغیر وابسته‌ی کیفی سروکار داریم، از تحلیل رگرسیونی لجیت یا پروبیت استفاده می‌کنیم. همچنین در این پژوهش از آماره نسبت درست‌نمایی^۵ و ضریب تشخیص مک‌فادن^۶ به ترتیب برای بررسی اعتبار کل رگرسیون و قدرت توجیه رگرسیون استفاده می‌شود. در واقع این دو آماره همانند آماره F و R^2 در رگرسیون خطی عمل می‌کنند. برای تجزیه و تحلیل

1 Lennox

2 Schwartz and Menon

3 Carcello and Neal

4 Chen

5 Log likelihood Ratio Statistic (LR)

6 Mac Fadden R-Square

- داده‌های از نرم‌افزارهای EVIEWS9 استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بازار سرمایه ایران در یک بازه زمانی ۸ ساله طی دوره زمانی ۱۳۹۲-۱۳۹۹ می‌باشد که با استفاده از روش حذف سیستماتیک و بعد از مدنظر قرار دادن معیارهای زیر تعداد ۱۴۲ شرکت به‌عنوان جامعه آماری انتخاب شدند؛
۱. شرکت قبل از سال ۱۳۹۱ در بورس پذیرفته‌شده و تا پایان سال ۱۳۹۹ در بورس فعال باشد؛
  ۲. سال مالی شرکت منتهی به ۲۹ اسفند باشد و طی زمان تحقیق تغییر سال مالی نداشته باشد؛
  ۳. فعالیت اصلی شرکت سرمایه‌گذاری، بانکداری، لیزینگ و نهاد مالی نباشد؛
  ۴. اطلاعات موردنیاز در بخش تعریف متغیرها در دسترس باشد و
  ۵. شرکت در دوره مورد مطالعه تغییر سال مالی نداشته باشد.

۴,۱ متغیرها و مدل تحقیق

متغیر وابسته؛ در این تحقیق بند ابهام تداوم فعالیت (Going-concern) و تغییر حسابرس (auditor turnover) می‌باشند وجود بند ابهام در تداوم فعالیت در گزارش حسابرسی شرکت متغیری مجازی است که در صورت وجود بند ابهام در تداوم فعالیت در گزارش حسابرس یک و در غیر این صورت صفر است. بند تداوم فعالیت در تمامی حالات تأکید بر مطلب خاص، اظهار نظر مشروط و عدم اظهار نظر تعریف شده است.

تغییر حسابرس: در صورتی که حسابرس مستقل به‌صورت اجباری تغییر کرده باشد، عدد یک و در صورتی که حسابرس مستقل به‌صورت داوطلبانه تغییر کرده باشد، عدد صفر داده می‌شود.

متغیر مستقل؛ بیش اعتمادی مدیران (OC): معیار اندازه‌گیری اعتماد به نفس بیش از حد مدیران شرکت‌ها بوده و به پیروی از هوانگ (۲۰۱۱) از طریق تفاوت سود پیش‌بینی شده سالانه توسط مدیریت و سود واقعی محاسبه می‌شود. اگر در طول دوره مورد مطالعه تعداد دفعاتی که مدیران سود را بیش از واقعی پیش‌بینی می‌کند بیشتر از تعداد دوره‌هایی باشد که سود را کمتر از واقع پیش‌بینی می‌کند مدیریت دارای اعتماد بیش از اندازه بوده و متغیر OC مقدار یک می‌گیرد و در غیر این صورت عدد صفر در نظر گرفته می‌شود.

متغیر تعدیلگر: ابهام تداوم فعالیت در فرضیه دوم متغیر تعدیلگر می‌باشد.

همچنین تأثیر **متغیرهای کنترلی** زیر نیز بر این رابطه بررسی شده است:

تأخیر گزارش حسابرس؛ (AUDLAG) (تعداد روزهای بین تاریخ امضای گزارش حسابرسی و پایان سال مالی)

اندازه شرکت (SIZE) لگاریتم طبیعی ارزش دفتری کل دارایی‌های شرکت در پایان سال

اندازه حسابرس (BIG) در صورتی که حسابرسی شرکت را سازمان حسابرسی انجام داده باشد، یک و در غیر این

صورت صفر

سن شرکت: (Age): از طریق مجموع تعداد سال‌های عمر شرکت به دست می‌آید.

ریسک ورشکستگی (ZSCORE): که از طریق شاخص آلتمن به شرح زیر محاسبه می‌شود

$$z = 1.1x_1 + 1.4x_2 + 3.3x_3 + 0.6x_4 + 0.99x_5$$

در این مدل:

$$X_1 = (\text{سرمایه در گردش}) / (\text{کل دارایی})$$

$$X_2 = (\text{سود انباشته}) / (\text{کل دارایی})$$

$$X_3 = (\text{درآمد قبل از بهره و مالیات}) / (\text{کل دارایی})$$

$$X_4 = (\text{ارزیابی بازار سهام}) / (\text{ارزش دفتری بدهی})$$

$$X_5 = (\text{فروش}) / (\text{کل دارایی})$$

در این مدل اگر مقدار Z محاسبه شده برای شرکت‌ها کمتر از ۱/۲۳ باشد. نامطمئن و نابسامانی مالی قرار دارد و احتمال ورشکستگی شرکت خیلی بالا است و اگر بین ۱/۲۳ و ۲/۹ باشد شرکت در ناحیه خاکستری است و احتمال ورشکستگی آن وجود دارد و اگر بزرگ‌تر از ۲/۹ باشد شرکت در وضعیت مطمئن و سلامت مالی قرار دارد و احتمال ورشکستگی شرکت خیلی کم است.

مدل آماری فرضیه اول:

$$\text{Going} - \text{concern}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 OC_{i,t} + \beta_2 AUDLAG_{i,t} + \beta_3 BIG_{i,t} + \beta_4 Age_{i,t} + \beta_5 ZSCORE_{i,t} + e_i$$

مدل آماری فرضیه دوم:

$$\text{auditor turnover}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 OC_{i,t} + \beta_2 \text{Going} - \text{concern}_{i,t} + \beta_3 (OC * \text{Going} - \text{concern}_{i,t}) + \beta_4 AUDLAG_{i,t} + \beta_5 BIG_{i,t} + \beta_6 Age_{i,t} + \beta_7 ZSCORE_{i,t} + e_i$$

۵. یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

نتایج آمار توصیفی پژوهش که شمای کلی از وضعیت توزیع داده‌ها را نشان می‌دهد، در جدول زیر نشان داده شده

است:

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرها

شاخص های پراکندگی			شاخص های مرکزی		متغیرها
بیشینه	کمینه	انحراف معیار	میانه	میانگین	
۱	۰	۰/۱۲	۰	۰/۱۹	Going-concern
۱	۰	۰/۵۱	۰	۰/۴۷	auditor turnover
۱	۰	۰/۴۸	۱	۰/۴۸	OC
۱۸۱	۱۸	۲۶/۹۳	۷۵	۷۶/۱۴	AUDLAG
۱	۰	۰/۳۲	۰	۰/۱۸	BIG
۶۲	۸	۱۲/۳۲	۳۸	۳۴/۶۶	Age
۲۰/۶۹	۱۰/۰۷	۱/۵۲	۱۴/۳۲	۱۴/۴۳	SIZE
۱۲/۱۴	-۰/۴۵	۲/۲۲	۲/۸۹	۳/۱۵	ZSCORE

آزمون فرضیه اول

و از آنجایی که با متغیر وابسته ی کیفی سروکار داریم، از تحلیل رگرسیونی لجیت یا پروبیت استفاده می کنیم. همچنین در این پژوهش از آماره نسبت درست نمایی^۱ و ضریب تشخیص مک فادن^۲ به ترتیب برای بررسی اعتبار کل رگرسیون و قدرت توجیه رگرسیون استفاده می شود. در واقع این دو آماره همانند آماره F و R² در رگرسیون خطی عمل می کنند

جدول ۲- نتایج برآورد فرضیه اول تحقیق

متغیر	مقدار ضرایب	آماره Z	مقدار احتمال
OC	۰,۳۱	۳,۴۵	۰,۰۰۰
AUDLAG	۱,۶۶	۲,۳۲	۰,۰۲۱
BIG	-۰,۷۳	-۱,۵۴	۰,۰۹۴
Age	۰,۰۴	۱,۰۸	۰,۲۱۶
SIZE	-۰,۰۹	-۲,۸۷	۰,۰۰۶
ZSCORE	۰,۱۷	۴,۷۶	۰,۰۰۰
(C) عرض از مبدأ	-۰,۴۷	-۱,۷۰	۰,۰۵۷
آماره درست نمایی	۱۰۸/۳۳	مقدار احتمال آماره درست نمایی	۰/۰۰۰
(R ²) مک فادن	۰/۱۸		

1 Log likelihood Ratio Statistic (LR)

2 Mac Fadden R-Square

در جدول بالا مدل با رگرسیون لاجیت برآورد شده است که آماره‌ی نسبت درستنمایی برابر $108/33$ و در سطح معنی‌داری $0/000$ به دست آمد. از آنجایی که این مقدار کمتر از $0/05$ است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود، یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی‌داری وجود دارد. همچنین سطح معنی‌داری آماره Z مربوط به متغیر "بیش اعتمادی مدیریت" کوچک‌تر از $0/05$ بوده ($0/000$) و ضریب آن مثبت می‌باشد ($0/31$) و مقدار آماره Z برای آن ($3/45$) است؛ بنابراین فرضیه H_0 رد شده و در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان بین بیش اعتمادی مدیریت با نظر ابهام تداوم فعالیت رابطه معنی‌داری وجود دارد.

آزمون فرضیه دوم

جدول ۲- نتایج برآورد فرضیه اول تحقیق

متغیر	مقدار ضرایب	آماره Z	مقدار احتمال
OC	۰,۲۴	۲,۴۳	۰,۰۲۵
Going-concern	۰,۰۷	۷,۰۳	۰,۰۰۰
OC * Going-concern	۰,۱۶	۲,۸۲	۰,۰۰۵
AUDLAG	۱,۷۵	۲,۷۸	۰,۰۱۱
BIG	-۰,۵۴	-۱,۴۵	۰,۱۰۲
Age	۰,۱۸	۰,۶۹	۰,۳۱۴
SIZE	-۰,۰۰۷	-۱,۴۳	۰,۱۱۶
ZSCORE	۰,۳۱	۶,۷۶	۰,۰۰۰
عرض از مبدأ (C)	-۰,۷۸	-۱,۶۳	۰,۰۷۴
آماره درست‌نمایی		۱۴۳/۰۹	مقدار احتمال آماره درست‌نمایی
			۰/۰۰۰
(R^2) مک فادان			۰/۲۲

در جدول بالا مدل با رگرسیون لاجیت برآورد شده است که آماره‌ی نسبت درستنمایی برابر $143/09$ و در سطح معنی‌داری $0/000$ به دست آمد. از آنجایی که این مقدار کمتر از $0/05$ است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود، یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی‌داری وجود دارد. همچنین سطح معنی‌داری آماره Z مربوط به متغیر "بیش اعتمادی مدیریت" کوچک‌تر از $0/05$ بوده ($0/000$) و ضریب آن مثبت می‌باشد ($0/31$) و مقدار آماره Z برای آن ($3/45$) است؛ بنابراین فرضیه H_0 رد شده و در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان بین بیش اعتمادی مدیریت با نظر ابهام تداوم فعالیت رابطه معنی‌داری وجود دارد.

درصد رد می‌شود، یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی‌داری وجود دارد. همچنین سطح معنی‌داری آماره Z مربوط به متغیر "بیش اعتمادی مدیریت" کوچک‌تر از ۰/۰۵ بوده (۰/۰۰۰) و ضریب آن مثبت می‌باشد (۰/۳۱) و مقدار آماره Z برای آن (۳/۴۵) است؛ بنابراین فرضیه H_0 رد شده و در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت بین بیش اعتمادی مدیریت با احتمال تغییر حسابرس پس از صدور نظر ابهام تداوم فعالیت رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در طول یک حسابرسی، حسابرس ملزم به شناسایی شرایط یا رویدادهایی است که منجر به تردید اساسی در مورد توانایی شرکت مشتری برای ادامه فعالیت می‌شود. هنگامی که این اتفاق می‌افتد، استانداردهای حسابرسی به حسابرس دستور می‌دهند که برنامه‌های مدیریت را برای کاهش این نگرانی‌ها مشخص کند و احتمال موفقیت برنامه‌ها را ارزیابی کند. در این تحقیق به بررسی تأثیر بیش اعتمادی مدیران بر اظهار نظر ابهام در تداوم فعالیت در شرکت و تغییر حسابرس بر اساس داده‌های ۱۴۲ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۲-۱۳۹۹ پرداخته شد.

نتایج این تحقیق نشان داد بین بیش اعتمادی مدیریت با نظر ابهام تداوم فعالیت رابطه معنی‌داری وجود دارد و بیش اعتمادی مدیریت با احتمال تغییر حسابرس پس از صدور نظر ابهام تداوم فعالیت رابطه معنی‌داری دارد. همان‌طور که گفته شد نظرات در مورد ویژگی‌های شخصیتی مدیران و به‌ویژه بیش اعتمادی مدیران با بند ابهام در تداوم فعالیت متناقض بود. بر مبنای این نتیجه می‌توان گفت با توجه به بیش ارزیابی این مدیران از واقعیت‌ها و اینکه آنها همیشه حتی نسبت به ریسک شرکت و خطرات موجود وقایع را دست کم می‌گیرند، حسابرسان با توجه به درک این واقعیت و شخصیت آنها، اعتماد کمتری به گزارشات آنها دارند و به این نتیجه می‌رسند که برنامه‌های مدیریت برای غلبه بر بحران ناکافی و غیرقابل اعتماد است و تصمیم به صدور نظر تداوم فعالیت می‌گیرند. مضاف بر اینکه معمولاً وجود مدیریت بیش اعتماد شک حرفه‌ای حسابرس را افزایش دهد و ارزیابی حسابرس از توانایی شرکت برای ادامه فعالیت شرکت را تحت تأثیر قرار دهد؛ بنابراین منجر به صدور بند ابهام در فعالیت می‌کنند. همچنین نتیجه دوم نیز نشان داد که در صورت وقوع چنین رابطه‌ای (مبتنی بر فرضیه اول) احتمال تغییر حسابرس افزایش می‌یابد. این نتیجه می‌تواند به دلیل تضاد ایجاد شده بین مدیریت و حسابرس در رابطه با اظهار نظر قبلی حسابرسی باشد. در این حالت مدیران برای اجتناب از دریافت اظهار نظر مشروط و یا مردود، اقدام به تغییر حسابرس می‌کنند در حالی که حاضر به تغییر در نظرات خود نیستند. این نتایج مطابق با یافته‌های کیم (۲۰۲۱) و (۲۰۱۶) می‌باشد.

پیشنهادات برگرفته از نتایج تحقیق و پیشنهاد به محققان آتی

با توجه به این نتیجه به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود که تفاوت سود پیش‌بینی شده سالانه توسط مدیریت و سود واقعی را به عنوان معیاری از بیش اعتمادی مدیران در نظر داشته باشند چراکه این اریب رفتاری آنها می‌تواند منجر به بند ابهام در تداوم فعالیت شرکت می‌شود که احتمال بر عملکرد آتی و قیمت سهام شرکت تأثیر منفی خواهد داشت. همچنین به هیئت‌مدیره و صاحبان شرکت‌ها پیشنهاد می‌شود که گرایش‌های رفتاری مدیران عامل را با دقت بیشتری تحت نظر داشته

باشند چراکه تغییر حسابرس (به عنوان یک راهکار از سوی مدیران بیش اعتماد) نمی‌تواند تضمین‌کننده رفع ابهام از فعالیت شرکت باشد و برای دریافت گزارش بدون ابهام لازم است که گزارش‌های مالی شرکت و همچنین تصمیمات سرمایه‌گذاری با نظرات تیم مشاوره‌ای بزرگ‌تری گرفته شود.

پیشنهاد می‌شود تحقیقات آتی به بررسی دیگر ویژگی‌های مدیریتی مانند کوتاه‌بینی، توانایی مدیریت، خودشیفتگی مدیریت و همچنین نقش کنترل‌های داخلی بر بند ابهام در تداوم فعالیت پردازند. همچنین پیشنهاد می‌شود تأثیر تفاوت قدرت هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی بر دریافت بند ابهام تداوم فعالیت مورد بررسی قرار گیرد.

منابع:

۱. اکبری، سپیده و حاجیها، زهره (۱۳۹۵) در بررسی رابطه ریسک ورشکستگی مالی و اظهارنظر حسابرس در مورد ابهام در تداوم فعالیت، ششمین کنفرانس ملی و چهارمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت
۲. بهار مقدم، مهدی؛ صالحی، تابنده و اعظمی، زینب (۱۳۹۶) رابطه بین توانایی مدیریت، حق‌الزحمه حسابرسی و تداوم فعالیت در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های حسابداری مالی، دوره ۹، ش ۲، ۲۳-۴۴
۳. سمیاری، مریم و بنی‌مهد، بهمن (۱۳۹۷) بیش اعتمادی مدیریت صاحبکار و اظهارنظر غیر مقبول حسابرس، پژوهش‌های تجربی حسابداری، دوره ۸، ش ۳، ۱۳۵-۱۵۶
۴. فرج‌زاده دهکری، حسن و ناهید، حیدری (۱۳۹۶) بررسی رابطه توانایی مدیریت با حق‌الزحمه و اظهارنظر حسابرسی پیرامون تداوم فعالیت، پژوهش‌های تجربی حسابداری، دوره ۶، ش ۲۳، ۲۲۱-۲۳۹
۵. فلاح شمس لیلستانی، میرفیض و قالیباف اصل، حسن و سرابی نوبخت، سمیرا. ۱۳۸۹. بررسی اثر تجربه بر ریسک‌پذیری، بیش‌اطمینانی و رفتار توده‌وار مدیران شرکت‌های سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار تهران، نشریه بورس اوراق بهادار، دوره ۳، شماره ۱۲، صص ۲۷-۴۱.
۶. کاشانی پور، محمد؛ قنبری، محمدعلی و بایزدی، انور (۱۳۹۸) بررسی پیامدهای اقتصادی بیش اعتمادی مدیران در شرکت‌های بورسی، پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز، دوره ۱۱، ش ۱، ۲۶۱-۲۹۰
۷. مرادزاده فرد، مهدی و صیادی، محمد (۱۳۹۱) ارزیابی توان پیش‌بینی تداوم فعالیت شرکت‌ها بر اساس ارقام حاصل از وجوه نقد، پژوهش‌های تجربی حسابداری، دوره ۱، ش ۴، ۸۹-۱۰۳
۸. مرید احمدی، زهرا؛ سادات غفاری، منصوره و نقش‌بندی، نادر (۱۳۹۹) تأثیر اظهارنظر تداوم فعالیت حسابرس بر پایداری سود: نقش محدودیت مالی، چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۳، ش ۳۴، ۴۰-۵۴
۹. منیعی، زهرا؛ خوشکار، فرزین و گرجی‌زاده، داود (۱۴۰۰) رابطه بین بیش اعتمادی مدیران و بازده سرمایه‌گذاری، دوره ۴، ش ۴۶، ۲۹-۴۰

10. Altman, E., E. Hotchkiss, 2006, Corporate Financial Distress and Bankruptcy: Predict and Avoid Bankruptcy, Analyze and Invest in Distressed Debt, Hoboken, New Jersey, U.S.A. John Wiley & Sons, Inc

11. Anderson, C., Brion, S., Moore, D. A., & Kennedy, J. A. (2012). A status-enhancement account of overconfidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 718–735.
12. Banerjee, S., Humphery-Jenner, M., Nanda, V., & Tham, T. M. (2018). Executive overconfidence and securities class actions. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 53(6), 2685
13. Carcello, J. V., & Neal, T. L. (2003). Audit committee characteristics and auditor dismissals following “new” going-concern reports. *The Accounting Review*, 78(1), 95–117
14. Chen, G., Crossland, C., & Luo, S. (2015). Making the same mistake all over again: CEO overconfidence and corporate resistance to corrective feedback. *Strategic Management Journal*, 36(10), 1513–1535.
15. Eutsler, J., Norris, A. E., & Trompeter, G. M. (2018). A live simulation-based investigation: Interactions with clients and their effect on audit judgment and professional skepticism. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 37(3), 145–162
16. Hribar, P., & Yang, H. (2016). CEO overconfidence and management forecasting. *Contemporary Accounting Research*, 33(1), 204–227.
17. Huang, R., Tan, K. J. K., & Faff, R. W. (2016). CEO overconfidence and corporate debt maturity. *Journal of Corporate Finance*, 36, 93–110
18. Huang, W., Jiang, F., Liu, Z., Zhang, M. (2011). Agency cost, top executives' overconfidence, and investment-cash flow sensitivity-Evidence from listed companies in China. *Pacific-Basin Finance Journal*, 19(3), 261-277.
19. Ji, G., & Lee, J. E. (2015). Managerial Overconfidence And Going-Concern Modified Audit Opinion Decisions. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 31(6), 2123–2138. <https://doi.org/10.19030/jabr.v31i6.9471>
20. Kim, Mindy (Hyo Jung) (2021) Effects of managerial overconfidence and ability on going-concern decisions and auditor turnover, *Advances in Accounting* 54 (2021) 100549
21. Kim, Mindy (Hyo Jung) (2016) The Impact of Managerial Overconfidence and Ability on Auditor Going-Concern Decisions and Auditor Termination, <http://hdl.handle.net/10150/612944>
22. Krishnan, G. V., & Wang, C. (2015). The relation between managerial ability and audit fees and going concern opinions. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 34(3), 139–160.
23. Lennox, C. (2000). Do companies successfully engage in opinion-shopping? Evidence from the UK. *Journal of Accounting and Economics*, 29(3), 321–337.
24. Schwartz, K. B., & Menon, K. (1985). Auditor switches by failing firms. *The Accounting Review*, 60(2), 248–261.
25. Yutao, L., and L. Yan. (2017). The Contextual Nature of the Association Between Managerial Ability and Audit Fees. *Review of Accounting and Finance*, Vol. 16, No. 1, Pp.2-20.

Effects of Managerial Overconfidence on Going-Concern Decisions and Auditor Turnover

Farzin Khoshkar¹

Amir Saeed Khan Mohammadian²

Mohammad Philosoph Taheri³

Date of Receipt: 2022/01/14 Date of Issue: 2022/02/15

Abstract

There is relatively little literature on whether auditors consider the characteristics of client managers in their audit decisions or how managerial characteristics affect the auditor. The purpose of this study is to investigate Effects of managerial overconfidence on going-concern decisions and auditor turnover. The statistical population of the study is all companies listed on the Tehran Stock Exchange and using the systematic elimination sampling method, 142 companies were selected as the sample of the research in an 8-year period between 2013 and 2020. The method used to collect information is a library and the relevant data for measuring variables were collected from Codal website and companies' financial statements and then Eviews software was used to test the research hypotheses. The results of testing the research hypotheses showed that there is a significant relationship between management overconfidence and going-concern decisions. There is also a significant relationship between management overconfidence and the possibility of turnover the auditor after issuing a going-concern decision.

Keyword

Managerial overconfidence, going-concern decisions and auditor turnover

1. Assistant Professor of Accounting, Naser Khosrow Higher Education Institute, Saveh, Iran.
2. Master student of accounting, Naser Khosrow Higher Education Institute, Saveh, Iran.
3. Master student of accounting, Naser Khosrow Institute of Higher Education, Saveh, Iran.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی